

Boček, Vít

[Fuchsbauer, Jürgen; Klotz, Emanuel (Hrsg.) Studien zum frühen Slavischen und zu älteren slavischen Texten]

Linguistica Brunensia. 2024, vol. 72, iss. 2, pp. 61-63

ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/LB2024-38771>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80403>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20240823

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Fuchsbauer, Jürgen – Klotz, Emanuel (Hrsg.):

Studien zum frühen Slavischen und zu älteren slavischen Texten.

Unter Mitarbeit von Hanna Niederkofler.

Berlin: Peter Lang. 2021. 270 s. Schriften über Sprachen und Texte 14.

ISBN 978-3-631-84743-5¹

Jako už 14. svazek „vídeňské“ řady spisů o jazycích a textech, vedené Georgem Holzerem, vyšel sborník věnovaný vybraným paleoslavistickým otázkám. Kromě předmluvy editorů (s. 7–9) obsahuje sedm textů, které jsou seřazeny v závislosti na obsahu chronologicky od tématu nejstaršího po nejmladší a ruku v ruce s tím podle disciplín od příspěvků historicko-srovnávacích přes filologické až k textologickým a edičním.

V prvním textu (*Ungleiche Konkurrenz – Die RUKI-Regel und die analogische Verbreitung von RUKI-x im Slavischen*, s. 11–38) se D. Stern věnuje praslovanské retrakci s p, r, u, k, i. Diskutuje dosavadní výklady této změny i problémy s hledáním fonetické motivace za ní stojící, ale především analyzuje fonologizaci, tedy rozšíření původně alofonických s a ch mimo původní komplementární distribuci, způsobené v první fázi fonologickými procesy, posléze gramatickou analogií (ojediněle i analogií lexikální), a dospívá k názoru, že toto vyrovnávání probíhalo již časově zároveň se samotnou změnou, kterou navíc vykládá jako nezávislou na podobných procesech v indoíránsčině a baltštině. Jedná se o čistě vnitrosystémový výklad bez přihlížení k možným externím vlivům, o nichž se jinak diskutuje často (expozici kontaktového scénáře viz u BOČKA 2013, 22–28).

E. Klotz přináší v rozsáhlém příspěvku (*Slavia Tirolensis: Bairisch-slawische Lautgeschichte im osttiroler Kontaktbereich*, s. 39–113) rozbor 12 místních jmen adaptovaných zhruba mezi lety 770 až 1050 ze slovanštiny na germánskou půdu v oblasti východního Tyrolska. Aby mohl přesný způsob přejetí náležitě ukázat, představuje předtím chronologii (pra)slovanských a germánských hláskových změn v tomto prostoru a hláskové substituce mezi slovanskými zdroji a germánskými výpůjčkami. Je to první z autorových příspěvků na toto téma, a obsahuje proto i řadu obecných metodologických vymezení, jak zkoumat přejetí z jednoho jazyka do druhého. Mezitím spatřilo světa několik dalších autorových textů na toto téma, jeden přinášíme v tomto tematickém čísle časopisu (viz výše v sekci články).

T. Daiber (*The Vita Constantini-Cyrilli XII:1-6 and Its Greek Original*, s. 115–129) interpretuje pasáž z Života Konstantinova, ve které družina soluňských bratří při návratu od Chazarů nemůže v poušti najít pitnou vodu a Metoděj nakonec vyzývá Konstantina, aby v důvěře v boží pomoc nabral vodu ze slatiny; ta jim pak chutná jako sladká a čerstvá. Podle autora odpovídá staroslověnskému *чръпати* řecké sloveso *ἀντλεῖν* s dvojitým významem: základním ‘načerpat, nabrat (vodu)’ a přeneseným ‘vydržet, snést, přetrpět’. Daiber má za to, že existovala řecká předloha slovanské legendy, v níž byla tato pasáž záměrně koncipována jako umožňující dvojí čtení, „doslovné“ a metaforické, přičemž to druhé má obdobné prvky, jak je i jinak v legendě

¹ Text recenze vznikl s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

zacházeno s popisem zázraků (odkazování na působení Ducha svatého). V staroslověnském znění se ovšem toto druhé interpretační čtení ztratilo. Autor již podobným způsobem odhaluje řecký protograf památky poněkolkáté; přiznáme, že nás projekce, jak by býval mohl znít a být interpretován nedoložený řecký text, zcela nepřesvědčují.

T. Popovová (*O preslavskom perevode Lestvici Ioanna Sinajskogo*, s. 131–146) představuje slovanský překlad „Žebříku do ráje“ Jana Klimaka, pocházející z poloviny 12. století. Ukazuje, jak jazyk památky odpovídá překladovým tendencím typickým pro preslavskou literární školu: více slovanských ekvivalentů pro tentýž řecký lexém, menší množství grécismů a hebraismů, málo „dvoujazyčných dublet“ (jedna slovanského, jedna řeckého původu), časté *figurae etymologicae*, dokonce na místech, kde je řecký originál nemá, užívání aliterací a opakování shodných koncovek, opět i tam, kde v řeckém znění chybí. Z existence těchto prvků vyžadujících erudici a rozsáhlou překladatelskou zkušenost a konečně také z přítomnosti konkrétních slov typických pro překlady Jana Exarcha autorka usuzuje, že původcem překladu mohl být právě on, respektive jeho širší okruh.

V dalším příspěvku (*Ein Hymnus für zwei Patriarchen: Der Kanon für Patriarch Tarasios und seine Umwidmung auf Patriarch Methodios*, s. 147–196) sleduje D. Christiansová textovou tradici kánonu pro konstantinopolského patriarchu Tarasia z 8. století a posléze na textu tohoto kánonu založenou textovou tradici kánonu pro patriarchu Methodia, jednoho z Tarasiových následníků z poloviny 9. století. Autorka představuje jednak strukturu původního byzantského textu, předpokládanou na základě v textu přítomného akrostichu, jednak proměny textu (zkracování, výměny mariánských zpěvů) ve dvou samostatných rukopisných větvích. Obdobně zkoumá také církevněslovanský překlad doložený od 12. století, a nakonec i řecký text s důsledným nahrazením jména Tarasios jménem Methodios. Nádavkem jsou v závěru příspěvku vydány ty hymny řeckého kánonu pro Tarasia, které byly dosud známy pouze rukopisně.

Amber Ivanovová (*A Modified Diplomatic Edition of the Metaphrastic Martyr Act of Saint Thecla in Church Slavonic*, s. 197–239) přináší edici církevněslovanského překladu byzantsko-řeckého textu umučení sv. Tekly, a to v zrcadlové bilingvní podobě. Jako „modifikovanou diplomatickou edici“ v souladu s jinými pracemi chápe kritické vydání, které je založené pouze na jednom znění textu. Vlastní analýzu charakteristik církevněslovanského textu i řecké rukopisné tradice autorka představila jinde (srov. IVANOVA 2019).

V posledním textu (*Zu Textüberlieferung und Autorschaft der altrussischen Draculaerzählung*, s. 241–270) Jürgen Fuchsbauer nejprve jazykovým rozbořem zjišťuje, že 19. epizoda staroruského vyprávění z poslední čtvrtiny 15. století o valašském vládci Vladu III. Draculovi je až dodatkem ostatního textu z pera jiného autora. Hlavní text tedy nemohl napsat Fedor Kuricyan, jehož autorství se mnohdy přijímá, neboť na něj se odkazuje právě až v závěrečné části. Autor pak konstruuje stemma rukopisů této památky a o pravděpodobném autorovi nakonec uzavírá, že to byl zřejmě duchovní se zájmem o historii, ale nemohl to být autor prvního doloženého opisu, písař Efrosin z Kirrilo-Belozerského kláštera.

Příspěvky dodané do sborníku neprošly jednotící formální úpravou, a tak se čtenář setká napříč texty s rozdílným způsobem citování z literatury a pramenů a s odlišně koncipovaný-

mi bibliografickými údaji na jejich koncích. Je to trochu nezvyklé, ale nepřiliš nápadné ani rušivé. Kdo někdy editoval v jedné publikaci texty z různých výzkumných tradic, ví, jak bývá obtížné citační způsoby sladovat, a mlčky uplatněná rezignace na takovou snahu může nejenom zjednodušit ediční přípravu, ale být i nenápadným výrazem toho, že diverzita někdy platí za víc než unifikace. O tom svědčí i volnost v zacházení s abstrakty: vedle obligátního anglického mohli autoři přidat další z libovolného dalšího jazyka, v němž to mělo podle obsahu textu smysl (u Klotze je proto slovinský, u Ivanovové bulharský atp.); ale nemuseli (není například u Sterna a Christiansové). Důležitější než jednotná forma je obsah, a tu je možno říci, že sborník má vlastně dvě dílčí části: nejprve historicko-srovnávací, tvořenou prvními dvěma příspěvky, posléze druhou široce filologickou, kam patří ostatních pět textů. Hezky to odpovídá i názvu ediční řady. Všechny příspěvky přinášejí nové, povětšinou významné poznatky o pojednáváných problémech a textech, a je radost je číst.

LITERATURA

BOČEK, Vít. 2013. Praslovanština, jazykový kontakt a kontaktná lingvistika. *Slavia* 82/1-2, 15-34.

IVANOVA, Amber. 2019. The Translation in Church Slavonic of the Metaphrastic Martyr Act of Saint Thecla in "Hilandar Metaphrast °2": A Preliminar Analysis. *Byzantinoslavica* 77/1-2, 144-160.

Vít Boček

Czech Language Institute of the CAS, v. v. i.

Veveří 97, 602 00 Brno

Czech Republic

vitbocek@gmail.com

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

